

Смірнова І. С.,
аспірантка кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

**ДО ПИТАННЯ РОЗПАЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ, РЕГІОНАЛЬНОЇ,
РАСОВОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ ВОРОЖНЕЧІ ТА НЕНАВИСТІ
ЯК ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИННОГО ПОСЯГАННЯ
НА РІВНОПРАВНІСТЬ (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ НАЦІОНАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА З КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ
ДЕЯКИХ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄС)**

**ON THE ISSUE OF INCITEMENT TO NATIONAL, REGIONAL,
RACIAL OR RELIGIOUS HATRED AND ENMITY AS AN OBJECTIVE
ASPECT OF CRIMINAL ENCROACHMENT ON EQUALITY
(COMPARATIVE ASPECT OF NATIONAL LEGISLATION WITH CRIMINAL
LEGISLATION OF SOME EU MEMBER STATES)**

Стаття присвячена аналізу кримінально-правовій характеристиці розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, як об'єктивної сторони злочинного посягання на рівноправність громадян за національним законодавством та законодавством деяких країн-членів ЄС. Визнаючи суттєві напрацювання вчених з окресленої проблематики, звертаємо увагу на відсутність комплексних сучасних наукових розробок, присвячених аналізу питання злочинних посягань на рівноправність за законодавством країн-членів ЄС. Чимало питань в т.ч. загальнотеоретичних щодо боротьби із злочинними посяганнями на рівноправність досі є спірними. Зокрема, є низка проблемних питань щодо з'ясування об'єктивних ознак складу кримінального правопорушення в т.ч. в частині розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті. Неодноразово законодавцем вносилися зміни до ст. 161 КК України. Тому, вартий уваги також позитивний досвід держав ЄС щодо встановлення відповідальності за розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті. Зважаючи на обрання Україною курсу на євроінтеграцію, виникла нагальна необхідність у гармонізації національного законодавства із європейським законодавством. Крім того, в умовах повномасштабних військових дій на території України підвищилася кількість кримінальних проваджень за ст. 161 КК України. Метою цієї статті є дослідження відповідності національного кримінального законодавства в частині забезпечення належної кримінально-правової охорони рівноправності громадян європейському законодавству, для чого було проведено порівняльний аналіз із кримінальним законодавством країн-членів ЄС в цій частині. Охарактеризовано об'єктивну сторону ч. 1 ст. 161 КК України в частині розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті. Встановлено, що всі з проаналізованих країн містять в тому чи іншому вигляді в кримінальному законодавстві відповідальність за злочинні посягання на рівноправність, в т.ч. положення, метою яких є протидія умисним діям, спрямованим на розпалювання національної, расової, релігійної ворожнечі чи ненависті. Досліджено понятійний апарат, який використовується в окресленому питанні законодавцями країн-членів ЄС, зроблено порівняння з національним законодавством України. Створено базу для подальшого обговорення та наукових дискусій на заявлену тему.

Ключові слова: агітація, пропаганда, підбурювання, захищенні ознаки, заклики, права людини.

The article analyzes the criminal law characteristics of incitement to national, regional, racial or religious hatred and enmity as an objective aspect of a criminal offense against equality of citizens under national law and the law of some EU Member States. Recognizing the significant achievements of scholars on this issue, we draw attention to the lack of comprehensive modern scientific developments devoted to the analysis of the issue of criminal encroachments on equality under the laws of EU member states. Many issues, including general theoretical ones, related to combating criminal attacks on equality are still controversial. In particular, there are a number of problematic issues regarding the objective elements of a criminal offense, including incitement to national, regional, racial or religious hatred and enmity. The legislator has repeatedly amended Article 161 of the Criminal Code of Ukraine. Therefore, the positive experience of the EU states in establishing liability for incitement to national, regional, racial or religious hatred and enmity is also

worthy of attention. In view of Ukraine's European integration course, there is an urgent need to harmonize national legislation with European legislation. In addition, in the context of full-scale military operations on the territory of Ukraine, the number of criminal proceedings under Article 161 of the Criminal Code of Ukraine has increased. The purpose of this article is to study the compliance of national criminal legislation with the European legislation in terms of ensuring proper criminal law protection of citizens' equality, and for this purpose a comparative analysis was made with the criminal legislation of the EU Member States in this regard. The author characterizes the objective aspect of Part 1 of Article 161 of the Criminal Code of Ukraine in terms of incitement to national, regional, racial or religious enmity and hatred. It is established that all of the analyzed countries contain in one form or another in their criminal legislation liability for criminal offenses against equality, including provisions aimed at counteracting intentional actions aimed at inciting national, racial, religious enmity or hatred. The author analyzes the conceptual framework used by legislators of the EU Member States in this regard and compares it with the national legislation of Ukraine. The author creates a basis for further discussion and scientific debate on the stated topic.

Key words: *agitation, propaganda, incitement, protected characteristics, appeals, human rights.*

Не зважаючи на нелегкі часи, які Україна переживає наразі, обраний нею курс в напрямку євроінтеграції залишається незмінним. З подіями повномасштабного вторгнення на територію України та початком військових дій в лютому 2022 року Президентом України підписано заявку на членство України в Європейському Союзі. Зважаючи на що, з метою адаптування до європейських стандартів, постало питання гармонізації і кримінального законодавства України з законодавством ЄС у сфері захисту прав людини.

З огляду на зазначене, цікавим вбачається дослідити підходи до питання кримінальної відповідальності за злочинні посягання на рівноправність (в контексті розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті) за законодавством деяких країн-членів Європейського Союзу із національним кримінальним законодавством.

Тема кримінальної відповідальності за порушення рівноправності громадян є предметом дослідження в чисельних наукових працях. Вагомий внесок в дослідження цієї теми зробили вітчизняні науковці, такі як: Андрушко П.П., Бажанов М.І., Баулін Ю.В., Дудоров О.О., Заліханова Л.І., Зінченко І.О., Коржанський М.Й., Мельник М.І., Музика А.А., Навроцький В.О., Сташис В.В., Тацій В.Я., Тузова А.П., Фріс П.Л., Хавронюк М.І., Яценко С.С. та інші.

Комплексно, на рівні дисертаційних досліджень, проблематикою кримінальної відповідальності за порушення рівноправності громадян займався Панькевич В.М., який у 2010 році захистив дисертацію на тему «Кримінально-правова характеристика порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, націо-

нальної належності або ставлення до релігії». У 2018 році Курафєєвим В.В. захищено дисертацію на тему: «Кримінальна відповідальність за порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками (ст. 161 КК України: аналіз складу злочину)».

Необхідно відмітити, що зазначені наукові роботи не вичерпують існуючої проблематики, щодо забезпечення ефективної протидії порушенню рівноправності громадян та приведення у відповідність до Конституції України положень ст. 161 КК України та глибоко не охоплювали питання кримінальної відповідальності за порушення рівноправності громадян в країнах-членах ЄС. А отже, заявлена тема і досі залишається актуальною. Тому, завданням даної наукової статті є здійснити порівняльний аналіз національного кримінального законодавства із кримінальним законодавством деяких країн-членів ЄС (в контексті злочинного посягання на рівноправність у вигляді розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті).

Крім того, з огляду на повномасштабні військові дії, які наразі відбуваються на території України, необхідно зазначити, що існує тенденція до збільшення кримінальних проваджень за ст. 161 КК України. Так, з аналізу інформації, яка міститься на офіційному сайті Офісу Генерального прокурора – Єдиний звіт про кримінальні провадження (надалі – ЄЗКП) вбачається наступне [1]. За період січень-грудень 2013 року: всього за ст. 161 КК України обліковано кримінальних проваджень у звітному періоді – 16; вручено повідомлення про

підозру – 1 особі; направлено до суду обвинувальний акт – 1. І вже за період січень-грудень 2023 року: всього за ст. 161 КК України обліковано кримінальних проваджень у звітному періоді – 150; вручено повідомлення про підозру – 67 особі; направлено до суду обвинувальний акт – 59.

Однією із форм вчинення кримінального правопорушення (за ч. 1 ст. 161 КК України) є умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті.

З процитованої вище диспозиції ч. 1 ст. 161 КК України бачимо, що зазначена нормативна конструкція (яка закріплює поняття «розпалювання», «ворожнеча», «ненависть») є оціночною категорією, в чому вбачається складність у правозастосуванні.

Слушною є думка, що під діями, спрямованими на розпалювання національної, расової, релігійної ворожнечі та ненависті, слід розуміти агітацію або пропаганду, здатних вплинути на виникнення расової, національної чи релігійної ворожнечі та ненависті, що вчиняються через поширення, розповсюдження ідей, поглядів тощо. Тобто активні акти поведінки (вчинки) особи чи осіб, які спрямовані на виникнення (збудження) в інших людей таких негативних почуттів та настроїв, як недоброчинність, неприхильність, вороже ставлення до громадян, їх способу життя, культури тощо, на підставі їх приналежності до певної раси, національності чи релігійних переконань [2, с. 133].

Тобто, не має значення для кваліфікації, яким способом здійснюється розпалювання ворожнечі і ненависті. Головним є досягнення злочинної мети – розпалити національну, регіональну, расову чи релігійну ворожнечу та ненависть.

При цьому важливим є те, що для кваліфікації протиправних дій за ч. 1 ст. 161 КК України не важливо чи має реально ті чи інші ознаки (нації, раси, релігії, регіонального походження) потерпіла особа, або цими ознаками потерпіла особа просто наділяється злочинцем. Також можна навести як приклад ситуації, коли потерпіла особа сама не володіє певними «захищеними ознаками», є лише пов'язана з певною релігією, нацією або расою (пред-

ставляє організацію, яка здійснює захист таких категорій осіб).

Як приклад в правозастосовчій практиці можна подати справу №1/724/10/13, яка розглядалася Хотинським районним судом Чернівецької області [3]. За обставинами справи обвинувачений здійснив розповсюдження листівок стосовно кандидата в народні депутати України, які містили відомості, спрямовані на розпалювання ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності.

Вироком Вінницького міського суду від 30.12.2013 року в справі № 212/12892/2012 засуджено особу за ч. 1 ст. 161 КК України [4]. За обставинами справи обвинувачений, діючи умисно, з метою розпалювання національної, расової, релігійної ворожнечі та ненависті, приниження національної честі та гідності, організував проведення маршу – рейду у м. Вінниці, під час якої учасники, під його керівництвом зупинялись поблизу гуртожитків Вінницького національного медичного університету, та у подальшому, в присутності значної кількості громадян виступав з промовами та проголошував гасла, які за своїм змістом порушують передбачені ст. 24, 26 та 35 Конституції України особисті права та свободи осіб, які сповідують іслам, єврейської національності, представників корінних народів Кавказу та негроїдної раси, а саме виголошував промови про перевагу європеїдної раси над негроїдною, допускав принизливі висловлювання стосовно осіб, які сповідують іслам, проголошував гасла та лозунги, які за своїм змістом направлені на розпалювання національної, расової та релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності та образу почуттів громадян у зв'язку із їхніми релігійними переконаннями.

Конотопський міськрайонний суд вироком від 19.07.2018 року в справі № 577/2781/18 визнав особу винною за ч. 1 ст. 161 КК України [5]. Судом в зазначеній справі було встановлено, що обвинувачений у поліграфії замовив тираж в кількості 350 зображень. Надалі, реалізуючи свій злочинний намір, направлений на розповсюдження матеріалів, які спрямовані на розпалювання ворожнечі та ненависті до представників єврейської нації та їх віросповідання, розповсюдив шляхом розклеювання вказані

графічні зображення роздруковані на клейкому папері у загальнодоступних місцях та місцях масового скупчення людей.

В справі № 302/160/21 Міжгірський районний суд Закарпатської області вироком від 01.04.2022 року визнав обвинуваченого винним, крім іншого за ч. 1 ст. 161 КК України [6]. Під час розгляду справи судом було встановлено, що обвинувачений, розуміючи, що його дії можуть призвести до розпалювання національної ворожнечі, розмістив в інтернет-мережі матеріали та інформацію. В зазначеній справі проводилася судова експертиза. Згідно з висновком судово-лінгвістичної експертизи у вищевказаних публікаціях обвинуваченого містяться ознаки розпалювання національної ворожнечі та ненависті, а також обмеження прав громадян за ознаками етнічного походження. Судом було встановлено, що обвинувачений своїми умисними діями розмістив матеріали, спрямовані на розпалювання національної ворожнечі, а також обмеження прав громадян за ознаками етнічного походження, тобто злочин, передбачений ч.1 ст.161 КК України.

Таким чином, наведена судова практика показує, що така дія як «розпалювання» може здійснюватися в різний спосіб, як-то: розміщення інформації в мережі інтернет, розповсюдження листівок, проведення вуличних маршів, тощо.

Питанню розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті неодноразово приділяв увагу і Європейський суд з прав людини.

Як приклад, в справі «Фере проти Бельгії» (№ 15615/07 від 16 липня 2009 року) заявник, очільник політичної партії, яка розповсюджувала брошури і плакати під час виборчої компанії, які викликали скарги на пропаганду в них ненависті, дискримінації і насилля. Брошури містили в собі інформацію, яка зображали спільноти неєвропейських мігрантів злочинно налаштованими і прагнучими експлуатувати блага від життя в Бельгії, а також висміювали їх, що беззаперечно погрожувало виникненню відчуттів недовіри та навіть ненависті до іноземців. Суд прийшов до думки, що засудження заявника являло собою «втручання» в його право на свободу вираження думки, передбачене законом про расизм і ксенофобію. Воно

мало законну мету запобігти безладу і захист осіб. Боротьба з расовою дискримінацією в будь-яких формах і виразах має велике значення, що підкреслюється в правових документах Ради Європи. Розпалювання ненависті не обов'язково пов'язано з закликами до певних актів насилля чи іншим злочинам. Образи, висміювання чи дифамація, націлені на певні групи населення чи заклики до дискримінації, як в зазначеній справі, достатні для влади, щоб надати пріоритет боротьбі з висловлюваннями, які провокують ненависть в ситуації з безвідповідальним використанням свободи вираження поглядів, яке підриває гідність людей та їх безпеку. Політичні висловлювання, які збуджують ненависть, на основі релігійних, етнічних чи культурних забобонах, несуть загрозу для всезагального миру і політичної стабільності в демократичних державах [7].

Розглядаючи справу «Павел Іванов проти Росії» (№ 35222/04) щодо заявника, власника і редактора газети, який був звинувачений в розпалюванні етнічної, расової і релігійної ненависті з використанням ЗМІ щодо євреїв, ЄСПЛ визнав скаргу заявника неприйнятною. Оскільки, заявник шляхом публікації таких статей мав за мету розпалювання ненависті до єврейського народу [8].

В свою чергу, кримінальне законодавство країн-членів Європейського Союзу також містить у собі норми, які закріплюють кримінальну відповідальність за умисні дії, спрямовані на розпалювання ворожнечі та ненависті на підставі певних ознак. При чому, варто звернути увагу, що країни-члени ЄС мають різні підходи щодо закріплення в їх діючому законодавстві кримінальної відповідальності за порушення рівноправності громадян в тому числі і немає однотайного підходу у застосуванні пов'язаної з окресленим вище питанням термінології.

Так, в розділі 32 Кримінального кодексу Республіки Польща «Злочини проти публічного порядку» міститься статті 256, в частині першій якої передбачено, крім іншого, відповідальність за публічну пропаганду або розпалення ненависті на ґрунті національних, етнічних, расових, релігійних відмінностей або з огляду на нерелігійність [9].

Кримінальний кодекс Болгарської Республіки в розділі 3 «Злочини проти прав громадян» в параграфі 1 «Злочини проти рівності всіх громадян» в статті 162 в частині 1 передбачає покарання за те, що будь-хто, хто усно, в пресі чи інших засобах масової інформації, за допомогою електронних інформаційних систем або в інший спосіб пропагує або підбурює до дискримінації, насильства або ненависті за ознаками раси, національності або етнічного походження [10].

В частині 1 статті 356 розділу 5 «Злочинні дії, які порушують співіснування людей» Кримінального кодексу Чеської Республіки йдеться про відповідальність за підбурювання до ненависті до групи осіб або обмеження їх прав і свобод. Так, підлягає відповідальності особа, яка публічно розпалює ворожнечу до нації, раси, етнічної групи, релігії, класу або іншої групи осіб, або до обмеження прав і свобод їхніх членів. Таким чином, чеське кримінальне законодавство розмежовує в об'єктивній стороні підбурювання та розпалюванні [11].

В главі 12 «Кримінальні злочини проти Республіки Хорватія» міститься ст. 151 а, яка закріплює відповідальність за вироблення, продаж, імпорт або експорт через комп'ютерну мережу або будь-яким іншим способом надання доступу для публіки рекламних матеріалів, що представляють фашистські, нацистські та інші тоталітарні держави, організації та ідеології, які пропагують, підтримують або підбурюють до ненависті, дискримінації або насильства до будь-якої особи чи групи осіб за ознаками раси, кольору шкіри, статі, сексуальних уподобань, національного або етнічного походження, релігії, політичних або інших переконань, або з подібною метою володіє великою кількістю цих рекламних матеріалів [12].

В 20 розділі «Злочини проти громадського порядку» в ст. 283 «Підбурювання до ненависті» Кримінального кодексу Австрії передбачено відповідальність для тих, хто публічно, таким чином, що це стає доступним для багатьох людей підбурює до насильства над церквою чи релігійною громадою або будь-якою іншою організацією за наявними або відсутніми критеріями раси, кольору шкіри, мови, релігії або переконань, національності, етнічної приналежності, статі, фізичних або психічних

вад, віку або сексуальної орієнтації, або проти члена такої групи безпосередньо на підставі його належності до цієї групи або розпалює ненависть до них [13].

В Кримінальному кодексі Естонії в главі 10 «Злочини проти політичних і громадянських прав», розділ 1 «Злочини проти рівності» в статті 151 «Розпалювання ворожнечі», передбачено відповідальність за дії, що публічно закликають до ненависті, насильства або дискримінації за ознаками національності, раси, кольору шкіри, статі, мови, походження, релігії, сексуальної орієнтації, політичних переконань, матеріального чи соціального стану, якщо це створює небезпеку для життя, здоров'я або майна особи [14].

В статті 170 «Підбурювання до розпалювання ворожнечі та ненависті щодо будь-якої національної, расової, етнічної, релігійної чи іншої групи осіб» в розділі 25 «Злочини і проступки проти рівноправності особи та свободи совісті» Кримінального кодексу Литви передбачено відповідальність у випадку, якщо особа, яка з метою розповсюдження виготовляє, придбаває, пересилає, перевозить, розповсюджує або зберігає предмети, що висміюють, виражають зневагу, закликають до ненависті або підбурюють до дискримінації групи осіб або особи, яка до неї належить, за ознаками віку, статі, сексуальної орієнтації, інвалідності, раси, національності, мови, походження, соціального статусу, релігії, переконань або поглядів, або підбурювання до насильства до такої групи осіб чи особою, яка до неї належить [15].

В Кримінальному кодексі Румунії в розділі 8 «Порушення, що посягають на відносини у сфері суспільного життя» в I підрозділі «Злочини проти громадського порядку» в статті 369 передбачено відповідальність за підбурювання публічно, будь-яким способом, до ненависті або дискримінації щодо якої-небудь групи осіб [16].

В розділі 29 «Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та спокою» в статті 300 Кримінального кодексу Словенії зазначено, що підлягає відповідальності той, хто провокує або розпалює національну, расову чи релігійну ворожнечу, ненависть, розбрат або нетерпимість, або поширює ідеї про перевагу однієї раси над іншою або будь-яким

чином сприяє расистській діяльності, заперечує, применшує значення, схвалює або пропагує геноцид [17].

В розділі 32 «Кримінальні злочини проти громадського порядку» в статті 332 Кримінального кодексу Угорщини закріплено відповідальність особи, яка перед великою аудиторією підбурює до насильства або ненависті до а) угорської нації, б) національної, етнічної, расової чи релігійної групи або члена такої групи, або с) певних груп суспільства або членів таких груп, зокрема, з підстав інвалідності, сексуальної ідентичності або сексуальної орієнтації [18].

В главі 9 «Про кримінальні правопорушення, пов'язані зі здійсненням основоположних прав і свобод людини і громадянина» у підрозділі 1 «Про кримінальні правопорушення, що вчиняються при здійсненні основних прав і свобод людини і громадянина, гарантованих Конституцією» Кримінального кодексу Іспанії для окреслення об'єктивної сторони використовується поняття «пропаганда» [19].

В Кримінальному кодексі Мальти в розділі 3 «Злочини проти громадського порядку» в статті 82А передбачено відповідальність для тих, хто використовує будь-які погрозливі, образливі слова чи поведінку, або демонструє будь-які письмові чи друковані матеріали, які є погрозливими або образливими, або іншим чином поводить з наміром розпалити насильство або ненависть до іншої особи або групи осіб за ознакою статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, раси, кольору шкіри, мови, етнічного походження, віку, інвалідності, релігії або переконань, політичних чи інших поглядів, або якщо з урахуванням усіх обставин існує ймовірність розпалювання такого насильства або ненависті [20].

В розділі 5 «Тяжкі злочини проти громадського порядку» статті 137д Кримінального кодексу Нідерландів закріплено відповідальність у випадку, якщо будь-яка особа, яка публічно, усно чи письмово або за допомогою зображень, підбурює до ненависті, дискримінації людей або насильства над їхньою особою чи майном через їхню расу, релігію або переконання, стать, гетеро- або гомосексуальної орієнтацію, фізичні, психічні або інтелектуальні вади [21].

Кримінальний кодекс Люксембургу в розділі 6 «Расизм, ревізійнізм та інші форми дискримінації» у статті 457-1 передбачає покарання у випадках: (1) якщо будь-яка особа, шляхом виступу, вигуків або погроз у громадських місцях або на зборах, або за допомогою письмових, друкованих матеріалів, малюнків, гравюр, картин, емблем, зображень або будь-якого іншого носія письмових, мовних або зображувальних матеріалів, проданих або розповсюджених, підбурює до дій, передбачених статтею 455, до ненависті або до насильства над особою, фізичною чи юридичною особою, групою чи громадою на підставі однієї з ознак, зазначених у статті 454 [22].

З аналізу зазначених вище норм кримінального законодавства країн-членів Європейського Союзу вбачається, що в окреслених нормах широко представлені положення, метою яких є протидіяти умисним діям, спрямованим на розпалювання національної, расової, релігійної ворожнечі.

Більшість проаналізованих країн-членів Європейського Союзу містять закріплені «захищені ознаки»: національність, раса, етнічне походження та релігія. Майже всі з окреслених країн містять «закриті переліки» таких захищених ознак. Проте, наприклад, Румунія пішла іншим шляхом та закріпила не певний перелік «захищених ознак», а положення про відповідальність за публічне підбурювання, будь-яким способом, до ненависті щодо групи осіб. Крім того, деякі з зазначених вище країн надали більш широкий список «захищених ознак» (наприклад, Хорватія, Австрія, Естонія, Мальта, Іспанія).

Україна пішла шляхом закріплення обмеженого переліку «захищених ознак»: національна, регіональна, расова і релігійна.

На нашу думку, закріплення «відкритого переліку захищених ознак» вбачається більш ефективним, оскільки, дозволяє захистити більше коло осіб, які мають ту чи іншу ознаку (інвалідність, сексуальна орієнтація, стать та ін.) та які можуть потерпати від таких неправомірних дій.

З проведеного аналізу кримінального законодавства країн-членів ЄС вбачається, що термін «пропаганда» (в заявленій до дослідження частині кримінального законодавства) вико-

ристовується в кримінальних кодексах: Республіки Польща, Болгарії, Хорватії, Іспанії; термін «розпалювання»: Республіка Польща, Чехія, Словенія, Мальта; термін «підбурювання»: Болгарія, Чехія, Хорватія, Австрія, Литва, Румунія, Угорщина, Іспанія, Нідерланди, Люксембург; термін «ненависть» використовують: Чехія, Хорватія, Естонія, Литва, Румунія, Словенія, Угорщина, Іспанія, Мальта, Люксембург. Кримінальний кодекс Словенії, наприклад, містить в собі такі терміни як: «ненависть», «розбрат», «нетерпимість».

Висновок. Проаналізувавши кримінальне законодавство країн-членів ЄС щодо відповідальності за злочинні посягання (в частині розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі чи ненависті) приходжу до висновку, що окреслені країни в різний спосіб підходять до закріплення «захищених ознак», викладаючи їх як у «відкритому» так і у «закритому переліку». Крім того, об'єктивна сторона зазначених злочинних посягань також має різний вигляд («пропаганда», «підбурю-

вання», «розпалювання», «агітація»). При чому, будь-яке оціночне поняття (як приклад, «ворожнеча», «ненависть») являє собою ускладнення при правозастосуванні. Зважаючи на що, необхідно щоб положення, які містяться в кримінальному законодавстві були однозначні, доступні для розуміння та були легкими у тлумаченні, як наслідок, ефективні у правозастосуванні. З огляду на проаналізоване кримінальне законодавство ЄС гарною альтернативою для поняття «розпалювання» могло бути застосування понять «агітація», «пропаганда» (як, наприклад, в кримінальному законодавстві Польщі, Болгарії та інших наведених вище країн). Крім того, такі оціночні поняття як «ворожнеча», «ненависть» також можуть становити собою складнощі у правозастосуванні, оскільки потребують додаткового тлумачення. Вдалим, на наш погляд, є підхід, застосований у Словенії, де використано термін «нетерпимість». У зв'язку з чим, заявлена тема є актуальною і потребує подальшого розвитку та дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 р. URL: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 30.10.2024)
2. Панькевич В. М. Кримінально-правова характеристика порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. – К., 2010. – 275 с.
3. Вирок Хотинського районного суду від 10.01.2013, справа № 1/724/10/13. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/28613387>
4. Вирок Вінницького міського суду від 30.12.2013, справа № 212/12892/2012. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/36541176>
5. Вирок Конопольського міськрайонного суду від 19.07.2018, справа № 577/2781/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75412844>
6. Вирок Міжгірського районного суду від 01.04.2022, справа № 302/160/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103826595>
7. Справа «Фере проти Бельгії» (№ 15615/07 від 16 липня 2009 року) URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:\[%22001-93626%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:[%22001-93626%22]})
8. Справа «Павел Іванов проти Росії» (№ 35222/04 від 20 лютого 2007 року) <https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2019/05/posibnyk-zlovzhivannia-protseusualnimi-pravami-st-17-konventsii.pdf>
9. Кримінальний кодекс Республіки Польща. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf> (дата звернення 30.10.2024)
10. Кримінальний кодекс Болгарії. URL: <https://www.refworld.org/legal/legislation/natlegbod/1968/en/37489> (дата звернення 30.10.2024)
11. Кримінальний кодекс Чеської Республіки. URL: <https://antislaverylaw.ac.uk/wp-content/uploads/2019/08/Czech-Republic-Criminal-Code.pdf> (дата звернення 30.10.2024)
12. Кримінальний кодекс Республіки Хорватія. URL: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/hrv/criminal-code-1997-english_html/Croatia_Criminal_Code_1997.pdf (дата звернення 30.10.2024)
13. Кримінальний кодекс Австрії. URL: <https://legislationline.org/austria> (дата звернення 30.10.2024)

14. Кримінальний кодекс Естонії. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide> (дата звернення 30.10.2024)
15. Кримінальний кодекс Литви. URL: [Lithuanian Criminal Code](#) (дата звернення 30.10.2024)
16. Кримінальний кодекс Румунії. URL: http://www.vertic.org/media/National%20Legislation/Romania/RO_Criminal_Code.pdf (дата звернення 30.10.2024)
17. Кримінальний кодекс Словенії. URL: https://www.vertic.org/media/National%20Legislation/Slovenia/SI_Criminal_Code.pdf (дата звернення 30.10.2024)
18. Кримінальний кодекс Угорщини. URL: <https://www.refworld.org/legal/legislation/natlegbod/2012/en/78046> (дата звернення 30.10.2024)
19. Кримінальний кодекс Іспанії. URL: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2013/05/Spain-Criminal-Code-1995-eng.pdf> (дата звернення 30.10.2024)
20. Кримінальний кодекс Мальти. URL: <https://legislation.mt/eli/cap/9/eng/pdf> URL: <https://legislation.mt/eli/cap/9/eng/pdf> (дата звернення 30.10.2024)
21. Кримінальний кодекс Нідерландів. URL: <https://antislaverylaw.ac.uk/wp-content/uploads/2019/08/Netherlands-Criminal-Code.pdf> (дата звернення 30.10.2024)
22. Кримінальний кодекс Люксембургу. URL: <https://legislationline.org/taxonomy/term/12785> (дата звернення 30.10.2024)